

ÚJ KÁRTEVŐ ROVAROK AZ ALFÖLDI ERDŐKBN

Csóka György – Hirka Anikó – Szócs Levente

*Erdészeti Tudományos Intézet, Erdővédelmi Osztály, 3232 Mátrafüred, Pf. 2.
csokagy@erti.hu*

Bevezetés

Magyarország erdeiben az utóbbi 3 évtizedben az abiotikus és biotikus károk is növekvő trendet mutatnak. A biotikus károk közül mind a gombák, mind a rovarok által okozott károk is növekednek. A „klasszikus”, régóta ismert kártevő rovarok mellett évről-évre újabb fajok jelentkeznek erdeinkben kártételi szinten. Ezek lehetnek idegenhonos, terjeszkedő fajok, valamint olyan honos fajok is, melyek tömeges fellépését Magyarországon még nem, illetve csak nagyon ritkán tapasztaltuk. Tanulmányunkban mindkét csoportra vonatkozóan bemutatunk néhány olyan fajt (a teljesség igénye nélkül), ami az utóbbi évtizedben kapott figyelmet, és elsősorban alföldi erdőkben okoz (illetve okozhat a jövőben) számottevő károkat.

Idegenhonos fajok

Európában, így Magyarországon is növekvő ütemben jelennek meg, illetve terjeszkednek behurcolt, inváziós rovarfajok (Tuba és Lakatos 2009, Tuba és mtsai 2012a, Tuba és mtsai 2012b, Csóka és mtsai 2012). Az 1881-2010 közötti időszakban 108, fásszárúakon élő rovarfaj magyarországi előfordulását regisztrálták. Az utóbbi 3 évtizedben (1981-2010) több új faj jelent meg, mint az előtte eltelt 1 évszázadban (Csóka és mtsai 2012).

Kanyargós szillevéldarázs (*Aproceros leucopoda*)

Eredetileg Japánban írták le, később Kínából is jelezték előfordulását. A fajt Lengyelországgal nagyjából egy időben Magyarországon, Dejtár mellett észleltük először Európában, 2003 nyarán. Azonban csak 2009-ben sikerült megnyugtató módon azonosítani (Blank és mtsai 2010, Véték és mtsai 2010). Mára már Közép-Európa számos országában, így többek között Szlovákiában, Ausztriában, Olaszországban, Horvátországban, Szerbiában és Németországban is előkerült. Terjeszkedésének módját, illetve útvonalát csak részben lehet rekonstruálni. Valószínűleg „önerőből” terjeszkedett, de nem zárható ki a szaporítóanyaggal való behurcolás lehetősége sem. A faj parthenogenetikus úton szaporodik, csak nőtényei ismertek. Évente akár 4 nemzedéke is lehet. Fő tápnövénye az *Ulmus pumila*, de más szilfajokon is kifejlődik. Útszéli turkesztáni szil fasorokon, illetve telepített állományokban az utóbbi években már tarrágást is okoz .

Amerikai lepkekabóca (*Metcalfa pruinosa*)

Észak-amerikai származású, egynemzedékes faj. Kifejletten 5-8 mm, szárnyait háztetőszerűen csukja össze, megjelenése némileg molylepkére emlékeztet. Ősszel az ágakra, hajtásokra petézik, a peték telelnek át. A lárvák májusban kelnek, 2-3 hónap alatt fejlődnek ki. Kifejletten 4-5 mm-esek, fehérek, viasz-szálakkal és szemcsékkel fedettek. Rendkívül polifág. Európában először 1979-ben, Észak-Olaszországban, Magyarországon pedig 2004-ben Budapesten észlelték. Ma már az egész országban elterjedt. Gyors elterjedésében a

dísznövény szaporítóanyag szállítása játszhatott meghatározó szerepet. Mivel peteként teel, széthurcolása különösen könnyű. Legfeltűnőbb tünete a leveleken, hajtásokon megjelenő viaszos bevonat. A megtámadott részek deformálódnak, a kiválasztott mézharmaton korompenész telepszik meg, egyes hajtások el is pusztulhatnak. Megjelenése korábban városi díszfákra és díszcserjékre korlátozódott, 2011-ben és 2012-ben azonban már megjelent többek között akácon, mezei szilen, gyalogakácon, kései meggyen, celtiszen, kislevelű hárson és tölgyeken is. Terjeszkedése várhatóan folytatódni fog, és egyre gyakrabban fogunk vele találkozni erdeinkben is. Széles tápnövény körét alapul véve okkal feltételezhető, hogy számos erdei lombos fafajunkon is kifejlődhet, illetve tömegesen elszaporodva károkat is okozhat.

Akác gubacsszűnyog (*Obolodiplosis robiniae*)

Észak-Amerikában honos, Európában (Észak-Olaszország) 2002-ben tűnt fel. Magyarországon először 2006-ban figyeltünk fel rá Ajka közelében (Csóka 2006). Már 2006 őszén számos tovább helyről előkerült, elsősorban a Duna vonalától nyugatra. A következő 2 évben már az ország egész területén előfordult. Mára már Európa legtöbb országában megtelepedett. Évente 3-4 nemzedéke van, bábként teel. Erős fertőzés esetén a levelek elsáradnak, és idő előtt lehullnak. Potenciális erdővédelmi jelentőségét egyelőre nehéz megítélni.

Honos fajok

Fémes (Rezes) fűzlevelész (*Chrysomela cuprea*)

Sötét fémfényű bogár, szárnyfedői rézvörösek, ibolyás fénnel. 7–12 mm hosszú. Észak-, Közép- és Dél-Európában elterjedt. Tápnövényei fűz- (*Salix alba*, *S. fragilis*, *S. purpurea*) és nyárfajok (Magyarországon elsősorban rezgőnyár, a nemes nyárak, valamint a fehér nyár és a szürke nyár). Az irodalmi adatok alapján 1 nemzedékes, a bogár májustól augusztusig rág. Magyarországi életmódjáról keveset tudunk, kártétele nálunk korábban nem fordult elő. Bosznia-Hercegovinában nyáron erősebb károkozása alakult ki. Hazánkban először 2006-ban okozott károkat a Duna-Tisza köze északi részén (Hirka és Csóka 2010). Azóta minden évben nagyobb -50-100 ha-os- területen komoly rágáskárokat okoz.

Nagy nyár-földibolha (*Crepidodera aurea*)

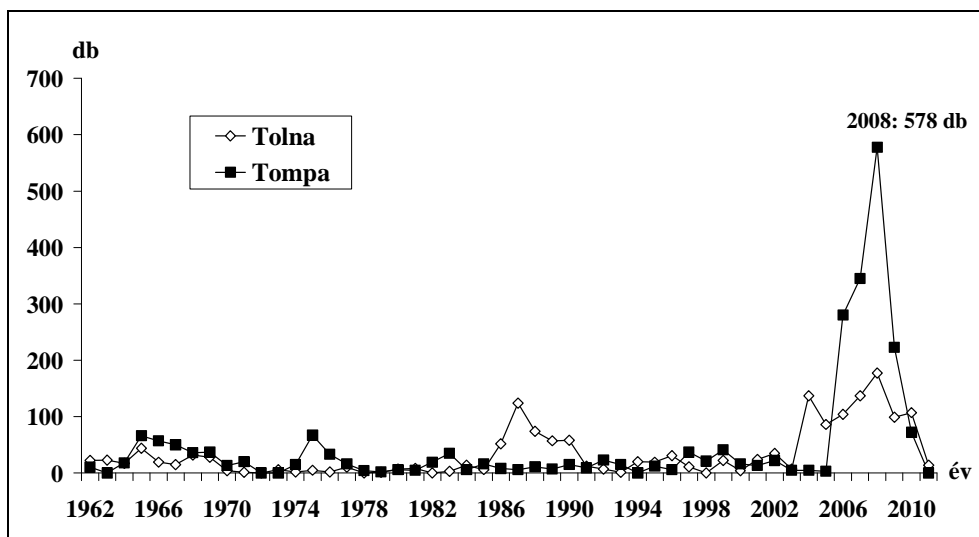
Apró (2,5–4 mm) bogár. Magyarországon főleg a hegy- és dombvidékeken gyakori. Tápnövényei a *Populus nigra*, a *P. tremula* és a *Salix caprea*. Erdővédelmi jelentőséget Magyarországon nem tulajdonítottak neki, külföldi irodalmi források sem említik kártételét. 2010-ben a Duna–Tisza köze északi részén fiatal nemes nyárasban okozott érzékeny károkat. Ezt egy 2009/2010 telén kitermelt idős nemes nyáras helyén, teljes talajelőkészítés nélkül, gödrös ültetéssel ültették. Az idős állományban korábban jelenlévő, ott látható kárt nem okozó populáció a több nagyságrenddel kisebb lombtömegű fiatalosban már jelentős kárt okozott. A nemes nyárasok felújításakor elterjedten alkalmazott mélyszántás valószínűleg megelőzte volna ezt a károkozást.

Szegetthátú fűzlevélbogár (*Phratora vulgatissima*)

Füzeken helyenként tömeges a *Phratora vulgatissima*. 4-5 mm nagyságú bogarai és lárvái is hámozó-kivázasító rágást folytatnak, azaz csak a levéllemez felső, vagy alsó epidermiszét fogyasztják. A közelmúltban több helyszínen (pl. Hortobágy, Kaszó) is okozott érzékelhető károkat.

Nyárfa púposzövő (*Pheosia tremula*)

Európában mindenütt megtalálható, hazánkban elterjedt, elsősorban ültetett nyárasokban gyakori. Tápnövényei nyár- és fűzfajok, más táplálék híján, kényszerből azonban az akácot is fogyasztja. Kétnemzedékes, márciustól-júniusig és júliustól-szeptemberig repül. Hernyója változatos színű: vörösesbarna, világos barna, vagy világos zöld is lehet. Hernyói júniustól-októberig rágnak. Bábként telel. Kedvező feltételek mellett akár egy részleges 3. nemzedéke is kifejlődhet. Finnországban okozott már károkat *S. purpurea*-n, a 60-as években. 2009-től kezdődően a Duna–Tisza köze északi részén lép fel tömegesen, komoly tarrágásokat is okozva. Az Erdészeti Fénycsapda Hálózat több csapdája korábban is nagy számban, rendszeresen fogta példányait. A tolnai és tompai csapda esetében is kiemelkedő volt a 2008-as év, amikor Tompán 578 példány, Tolnán pedig 177 példány került a csapdába.

ábra: Éves *Pheosia tremula* fogások a tolnai és tompai fénycsapdáknál

Gyapottok bagolylepke (*Helicoverpa armigera*)

Dél-európai, vándor faj, erdészeti kártételéről az utóbbi években több jelentés érkezett az alföldi erdőkből: telepítésekben, akác csemetéken okozott számottevő károkat (Szeőke és Csóka 2012). Nálunk valószínűleg két nemzedéke van, egy júniusi és egy augusztusi, nem kizárt egy későbbi harmadik nemzedék sem. Az Erdészeti Fénycsapda Hálózat adatai szerint 1991 előtt ritka fajnak számított. Az utóbbi másfél évtizedben egyedszáma megnövekedett, különösen a 2003-as erősen aszályos évben fogtak sok lepkét a fénycsapdáknál. Enyhe teleken nem kizárt az áttelelés, de erre bizonyíték nincs. A hernyók a talajban bábozódnak. Az augusztusi populációja a legnagyobb, és ekkor okozza a legnagyobb kárt a lombzat elfogyasztásával.

Összefoglalás

Magyarországon az utóbbi 30 évben mind az abiotikus, mind pedig a biotikus erdőkárok növekvő trendet mutatnak. Az utóbbi 3 évtizedben több idegenhonos rovarfaj telepedett meg erdeinkben, mint a megelőző 100 év alatt. A legutóbbi évtized jövevényei közül az alföldi erdők szempontjából figyelmet érdemel többek az akác gubacsszúnyog (*Obolodiplosis robiniae*), az amerikai lepkekabóca (*Metcalfa pruinosa*) és a kanyargós szillevéldarázs (*Aproceros leucopoda*). Az idegenhonos, inváziós fajok mellett számos olyan őshonos faj tömeges fellépését is tapasztaltuk, melyek kártételére vonatkozóan korábban nem volt információ. Ilyenek például a rezes füzlevelész (*Chrysomela cuprea*), a nagy nyárföldibolha (*Crepidodera aurea*) és a nyárfa púposzövő (*Pheosia tremula*) is. E fajok nagy kiterjedésű nemesnyár monokultúrákban léptek fel tömegesen, korábban hazai károkozásaikra nem volt példa. A gyapottok bagolylepke (*Helicoverpa armigera*) időnként akác fiatalosokban okoz tarrágást. Elszaporodásának az enyhe telek és az aszályos nyarak kedveznek. Feltételezzük, hogy számukra kedvező időjárási viszonyok esetén ezek a fajok több helyen és egyre nagyobb mértékben fognak károkat okozni. Valószínűsítjük továbbá, hogy a rovarok tömeges elszaporodása szempontjából optimálisnak mondható monokultúrákban a jövőben további fajok népessége fogja elérni a kártételi szintet. A kártevőként korábban nem ismert fajok károkozásának esélyét tovább növelheti a rövid vágásfordulójú energiaültetvények várható elterjedése is.

Köszönetnyilvánítás

Tanulmányunk a TÁMOP-4.2.2.A-11/1/KONV kutatási projekt támogatásával készült.

Felhasznált irodalom

- Blank, S.; Hara, H.; Mikulás, J.; Csóka, Gy.; Ciornei, C., Constantineanu, I.; Roller, L.; Altenhofer, E.; Huflejt, T. and Vétek, G. 2010: *Aproceros leucopoda* (Hymenoptera: Argidae): An East Asian pest of elms (*Ulmus* spp.) invading Europe. *European Journal of Entomology* 107: 357-367.
- Csóka Gy. 2006: Az akác-gubacsszúnyog (*Obolodiplosis robiniae* (Haldeman, 1847)) megjelenése Magyarországon. *Növényvédelem*, 42 (12): 663-664.
- Csóka Gy.; Hirka A. és Szócs L. 2012: Rovarglobalizáció a magyar erdőkben. *Erdészettudományi Közlemények*, 2: 187-198.
- Hirka A. és Csóka Gy. 2010: Kevésbé ismert lombfogyasztó rovarok tömeges megjelenése hazai nemesnyár-ültetvényeken. *Növényvédelem*, 46 (11): 529-531.
- Szeőke K. és Csóka Gy. 2012: Jövevény kártevő ízeltlábúak áttekintése Magyarországon - Lepkék (Lepidoptera). *Növényvédelem*, 48 (3): 105-115.
- Tuba K.; Horváth B. és Lakatos F. 2012a: Inváziós rovarok fás növényeken. Nyugatmagyarországi Egyetem Kiadó, 122 oldal, ISBN 978-963-334-049-3
- Tuba K. és Lakatos F. 2009: Inváziós rovarfajok. *Természet Világa*, 140 (4): 181-184.
- Tuba K.; Schuler H.; Stauffer, C. és Lakatos F. 2012b: A nyugati dióburok-fúrólégy (*Rhagoletis completa* Cresson, 1929 – Diptera - Tephritidae) megjelenése Magyarországon. *Növényvédelem*, 48 (9): 419-424.
- Vétek G.; Mikulás J.; Csóka Gy. és Blank, S. 2010: A kanyargós szillevéldarázs (*Aproceros leucopoda* Takeuchi, 1939) Magyarországon. *Növényvédelem*, 46 (11): 519-521.

- 1-2. kép (1. sor): A kanyargós szillevéldarázs lárvája és jellegzetes kanyargós rágásnyoma.
3-4. kép (2. sor): A rezes fűzlevelész tömeges fellépése szürkenyár csemetén és nemes nyáron.
5-6. kép (3. sor): A szegetthátú fűzlevélbogár lárvái és imágói.
7-8. kép (4. sor): A nyárfa púposszövő különböző színű hernyói.